BỒI DƯỠNG NĂNG LỰC DẠY HỌC CHO GIÁO VIÊN PHỔ THÔNG QUA E-LEARNING

TS. NGUYỄN THỊ THANH HỒNG
Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

1. Đặt vấn đề

Quá trình dạy học ở phổ thông là một hệ thống phức tạp và có tính đặc thù. Giáo viên (GV) giỏi phải có năng lực dạy học (NLDH), tức là năng lực truyền đạt và điều khiển tối ưu hoạt động nhận thức của người học. Đó là yếu tố quan trọng tạo nên chất lượng dạy học.

Theo đánh giá của các nhà nghiên cứu giáo dục, ở Việt Nam hiện nay, việc đào tạo, bồi dưỡng và phát triển đội ngũ GV vẫn đang tồn tại một lỗ hổng lớn. Các nghiên cứu đã chỉ ra một thực tế, hầu hết các GV phổ thông hiện nay chưa được đào tạo và hỗ trợ tốt về NLDH, đặc biệt là với những GV trẻ. Trong bài viết này, chúng tôi tập trung phân tích việc bồi dưỡng NLDH cho GV phổ thông qua E-Learning - một hình thức bồi dưỡng sẽ đáp ứng được những đòi hỏi của thực tiễn đổi mới giáo dục - đào tạo hiện nay ở Việt Nam.

2. Khái niệm E-Learning

E-Learning (viết tắt của Electronic Learning) là một thuật ngữ mới. Hiện nay có rất nhiều cách hiểu về E-Learning:

Quan niệm thứ nhất cho rằng, tất cả những gì được nhìn nhận là E-Learning phải liên quan đến Internet. Nói cách khác, nếu không sử dụng Internet thì không được coi là E-Learning.

Thứ hai, một số tác giả khác khi đưa ra định nghĩa E-Learning đã có sự mở rộng về hạ tầng công nghệ thông tin của E-Learning so với quan niệm thứ nhất, đó là ngoài Internet, các hệ thống thông tin truyền thông chỉ cần có yếu tố mạng cũng được coi là cơ sở của E-Learning.

Thứ ba là những quan niệm tất cả các dạng có yếu tố điện tử được sử dụng để hỗ trợ việc dạy học đều được coi là E-Learning. Các tác giả theo quan niệm này cho rằng: "E-Learning là việc cung cấp các nội dung thông qua tất cả các phương tiện điện tử bao gồm: Internet; intranet; trạm phát vệ tinh; băng tiếng, hình; tivi tương tác và CD-ROOM"; "E-Learning bao gồm tất cả các dạng điện tử hỗ trợ việc dạy và học. Các hệ thống thông tin và truyền thông có hoặc không kết nối mạng được dùng như một phương tiện để thực hiện quá trình học tập".

Cách tiếp cận thứ tư lại đồng nhất E-Learning là việc sử dụng công nghệ Web và Internet trong việc cung cấp, phân phối các giải pháp, phương tiện học tập.

Tuy có nhiều cách hiểu khác nhau, nhưng nói chung E- Learning đều có những điểm chung như sau:

- Dựa vào công nghệ thông tin và truyền thông trên nền tảng mạng Internet và công nghệ WEB.

- Về bản chất thì đó vẫn là quá trình truyền tải kiến thức từ người dạy đến người học dưới sự giám sát của hệ thống quản lí. Do đó nó cần phải tuân thủ các tiến trình cơ bản trong quá trình đào tạo và triển khai hệ thống. E-learning luôn được hiểu gắn liền với quá trình học hơn là quá trình dạy học.

- E-learning tạo điều kiện cho người học với người dạy hay giữa cộng đồng người học với nhau trao đổi thông tin dễ dàng hơn, cũng như đưa ra nội dung học tập phù hợp với khả năng và sở thích từng cá nhân.

Vậy có thể hiểu *"E-Learning là quá trình đào tạo dựa trên công nghệ thông tin và truyền thông nhằm hướng tới thực hiện tốt mục tiêu học tập, trong đó người học dễ dàng lựa chọn nội dung học tập phù hợp với khả năng, sở thích từng cá nhân và sự tương tác trực tiếp giữa người dạy với người học cũng như giữa cộng đồng học tập được thực hiện một cách thuận lợi".*

3. Đặc trưng của bồi dưỡng năng lực dạy học qua E-Learning

So với hình thức bồi dưỡng truyền thống, E-Learning có những điểm khác biệt như sau:

- *Không bị giới hạn bởi không gian và thời gian:* Sự phổ cập rộng rãi của Internet đã dần xóa đi khoảng cách về không gian và thời gian trong dạy học. Một khoá học E-Learning được chuyển tải qua mạng máy tính tới người học, điều này cho phép các học viên có thể truy cập khoá học vào bất kì lúc nào và từ bất cứ nơi đâu (có thể truy cập từ một máy tính để bàn tại nhà riêng hay từ một máy tính xách tay với modem trên một bãi biển...)

- *Tính linh hoạt, mềm dẻo:* Học tập qua E-learning được phục vụ theo nhu cầu người học, không nhất thiết phải bám theo một thời gian biểu cố định. Vì thế người học có thể tự điều chỉnh quá trình học, lựa chọn tham gia khoá học phù hợp với hoàn cảnh của mình.

- *Dễ tiếp cận và truy nhập ngẫu nhiên:* Học viên chỉ cần máy tính có trình duyệt Internet Explorer hoặc Netscape Navigator là có thể tham gia học. Bảng danh mục bài giảng sẽ cho phép học viên lựa chọn phần bài giảng, tài liệu một cách tuỳ ý theo trình độ kiến thức và điều kiện truy nhập mạng của mình. Học viên tự tìm ra các kĩ năng học cho riêng mình với sự trợ giúp của những tài liệu trực tuyến.

- *Tính cập nhật:* Nội dung học tập thường xuyên được cập nhật và đổi mới nhằm đáp ứng và phù hợp tốt nhất cho học viên. Nếu có những thay đổi đối với chương trình đào tạo so với ban đầu thì những thay đổi đó sẽ được thực hiện trên máy chủ có chứa các chương trình đào tạo và do đó mọi người luôn nhận được những chương trình đào tạo được cập nhật mới mẻ.

- *Tăng cường khả năng trao đổi giữa người dạy và người học:* Với E-Learning, việc sử dụng diễn đàn (Forum) hay E-mail cho phép GV và học viên trao đổi ngoài thời gian giảng dạy, các học viên cũng dễ dàng trao đổi với nhau. Học viên có thể đặt câu hỏi về bài học và GV hoặc các học viên khác có thể đưa ra câu trả lời. Như vậy bất cứ ai quan tâm đến vấn đề này đều có thể tham khảo. Hơn nữa, thông qua diễn đàn, mọi người có thể đưa ra các tài liệu có liên quan đến bài giảng để mọi người cùng tham khảo.

- *Tính hấp dẫn:* Với sự hỗ trợ của của công nghệ đa phương tiện, E-Learning cho phép tạo ra những bài giảng tích hợp văn bản, đồ họa và âm thanh. Nhờ thế người học có thể thu nhận thông tin qua nhiều giác quan, nên khả năng nắm bắt kiến thức cũng tăng lên.

- *Tiết kiệm chi phí trong đào tạo:* E-Learning loại bỏ được chi phí thuê GV, thuê phòng học, các phương tiện giảng dạy cũng như chi phí đi lại của học viên và giảng viên khi so sánh với các hình thức đào tạo truyền thống. Có thể thấy chi phí đầu tư ban đầu cho E-Learning lớn song thực hiện đào tạo lại rẻ, số lượng người tham gia đào tạo càng lớn thì chi phí càng giảm.

4. Biện pháp bồi dưỡng năng lực dạy học cho giáo viên phổ thông qua E-Learning

4.1. Thiết kế chương trình bồi dưỡng phù hợp với học trực tuyến

Một trong những yếu tố để có thể tổ chức các khóa bồi dưỡng NLDH qua E-Learning là phải có các học liệu đi kèm với những hướng dẫn sư phạm được thiết kế tối ưu đảm bảo cho mỗi người có thể tự học dễ dàng và đạt hiệu quả cao nhất với sự hỗ trợ của công nghệ thông tin. Bởi vậy, việc thiết kế nội dung bồi dưỡng qua E-Learning là điều rất quan trọng và cần lưu ý trước tiên để đáp ứng mục tiêu đó.

4.1.1. Yêu cầu của chương trình bồi dưỡng trực tuyến

- Cấu trúc rõ ràng, logic, nội dung chính xác, phù hợp với mục tiêu bồi dưỡng.

- Giao diện dễ sử dụng, thân thiện, dễ tiếp cận cho việc tự bồi dưỡng, tự nghiên cứu.

- Có khả năng định vị thông tin trong quá trình tự bồi dưỡng.

- Đảm bảo cho mỗi học viên biết bắt đầu từ đâu và tiến trình tự nghiên cứu, tự bồi dưỡng như thế nào.

- Việc nghiên cứu của học viên được thể hiện phần lớn qua những hoạt động cụ thể.

- Đầy đủ về tài liệu tham khảo, tài nguyên học tập đa dạng, phù hợp với môn học.

4.1.2. Thiết kế chương trình bồi dưỡng trực tuyến

- Bước 1: Xác định mục tiêu của chương trình tự học bồi dưỡng NLDH trực tuyến

Bổ sung những tri thức hỗ trợ; gắn liền với tri thức thực tế; có kho học liệu mở.

- Bước 2: Thu thập tài nguyên

Trong bước này cần lưu ý là những tài nguyên thu thập phải liên quan đến NLDH của giảng viên sư phạm. Các tài nguyên cần thiết cho chủ đề của mỗi nội dung nghiên cứu có thể lấy từ hệ thống giáo trình, tài liệu tham khảo, phim ảnh và quan trọng nhất là từ các chuyên gia hay những người có kinh nghiệm sâu sắc trong từng lĩnh vực nhỏ của giáo dục và dạy học. Tài nguyên vật chất dùng cho việc thiết kế chương trình bồi dưỡng trực tuyến bao gồm: Chữ viết (text), hình ảnh (picture), phim (movie).

- Bước 3: Nghiên cứu nội dung

Từ những tài nguyên đã thu thập qua nhiều nguồn khác nhau, cần nghiên cứu để lựa chọn những nội dung phù hợp đưa vào chương trình tự nghiên cứu, tự bồi dưỡng trực tuyến.

- Bước 4: Hình thành ý tưởng

- Bước 5: Thiết kế chương trình

+ Thể hiện giao diện chương trình.

+ Thể hiện nội dung chương trình giáo dục học.

- Bước 6: Thể hiện chương trình trên WebSite

Bước này chuyển đổi tất cả những ý tưởng và các hoạt động riêng lẻ trước đó thành một chương trình tự học trực tuyến thể hiện trên WebSite. Có nhiều công cụ cho chúng ta lựa chọn ở bước này.

- Bước 7: Đánh giá và chỉnh sửa

4.2. Phát triển năng lực dạy học cho giáo viên thông qua diễn đàn trao đổi trực tuyến

Diễn đàn trực tuyến (Forum) là một Website - nơi mọi người có thể trao đổi, thảo luận, bày tỏ ý kiến về những vấn đề cùng quan tâm. Các vấn đề thảo luận được lưu giữ dưới dạng các trang tin. Ý nghĩa nổi bật của hình thức này giúp thiết lập sự tương tác thường xuyên giữa giảng viên với học viên, học viên với các chuyên gia trong môi trường sư phạm. Thông qua các Forum (diễn đàn thảo luận), GV sẽ được cập nhật thường xuyên, liên tục những thông tin liên quan đến nghề nghiệp nói chung, các năng lực nghề - trong đó có NLDH nói riêng. Bên cạnh đó, diễn đàn còn là nơi để chia sẻ những hiểu biết, quan điểm, bài học kinh nghiệm của GV các thế hệ về việc nâng cao năng lực nghề nghiệp, đáp ứng yêu cầu của xã hội hiện đại. Việc thảo luận, trao đổi, hỏi đáp trên diễn đàn có ưu thế hơn trả lời trực tiếp trong các lớp bồi dưỡng nghiệp vụ hay các buổi hội thảo, xêmina là tính chuyên môn của vấn đề thường sâu hơn, có thể trao đổi với số lượng nhiều, đáp ứng nhu cầu lĩnh hội cho số đông giảng viên. Ngoài ra, thảo luận qua diễn đàn còn có ưu điểm là không bị giới hạn bởi thời gian và không gian như hình thức trao đổi trực tiếp. Có thể tổ chức bồi dưỡng NLDH cho đội ngũ GV phổ thông qua diễn đàn trao đổi trực tuyến theo quy trình sau:

Bước 1: Chọn chủ đề diễn đàn và thông báo chủ đề diễn đàn

Vì diễn đàn tập trung vào phát triển NLDH cho đội ngũ GV phổ thông, nên các chủ đề cụ thể sẽ tập trung vào các NLDH thành phần. Tùy theo từng chủ đề, chúng tôi có thể lựa chọn hình thức trao đổi đồng bộ hoặc không đồng bộ trên diễn đàn. Hình thức đồng bộ là việc trao đổi, chia sẻ của các thành viên trên diễn đàn được diễn ra trong cùng một thời gian thực. Còn hình thức không đồng bộ là việc trao đổi giữa các thành viên không diễn ra cùng lúc, nghĩa là lúc này các thành viên không có sự tương tác trực tiếp với nhau.

Bước 2: Xác định mục tiêu đạt được cho các chủ đề trên diễn đàn

Với mỗi chủ đề, chúng tôi xác định những mục tiêu cần đạt để định hướng cho sự tham gia hoạt động của các thành viên trên diễn đàn, đồng thời là căn cứ để đánh giá, định lượng hiệu quả hoạt động của diễn đàn. Qua đó có sự điều chỉnh hợp lí, kịp thời nhằm nâng cao chất lượng của việc phát triển NLDH cho GV thông qua diễn đàn.

Bước 3: Thiết kế diễn đàn (Forum)

- Xác định giao diện Forum và tiêu đề chính của Forum trên thanh công cụ, xác định các hiệu ứng, hiệu năng cần có.

- Sử dụng mã nguồn phù hợp để thiết lập giao diện Forum.

Bước 4: Tổ chức đăng kí các thành viên của diễn đàn

Việc làm này giúp ban quản trị sẽ quản lí được sĩ số cũng như việc viết bài tham gia diễn đàn của đội ngũ chuyên gia và GV ở khắp mọi miền đất nước. Với cách làm này, chúng ta có thể tổ chức các hoạt động thảo luận giữa các GV với nhau và với chuyên gia một cách thường xuyên mà không bị giới hạn bởi không gian và thời gian.

Bước 5: Tổ chức các hoạt động trên diễn đàn

Sau khi đã đưa ra các chủ đề trên diễn đàn, ban quản trị sẽ tổ chức cho các thành viên tham gia hoạt động học tập, thảo luận theo chủ đề. Với tư cách là thành viên của diễn đàn, mỗi GV sẽ tiến hành các hoạt động sau đây: Tiếp nhận thông tin mới; Bày tỏ quan điểm/cách nhìn nhận cá nhân về các chủ đề thảo luận; Gửi các thông điệp đến GV khác; Nhận xét và bình chọn những bài viết hay, có ý nghĩa trên diễn đàn với một tinh thần khách quan, bình đẳng, tôn trọng lẫn nhau.

Bước 6: Tổng kết theo từng chủ đề (tương ứng với kế hoạch đã đề xuất) và bắt đầu chủ đề mới

Ban quản trị tổng kết các chủ đề theo tiến trình thời gian đã xác định; Trả lời những thắc mắc/băn khoăn trên diễn đàn; Bình chọn những bài viết tốt trong mỗi chủ đề; Bắt đầu một chủ đề mới với các hoạt động tiếp theo.

4.3. Tổ chức các điều kiện bồi dưỡng năng lực dạy học qua E-Learning

Mục tiêu của biện pháp này nhằm đảm bảo sự tương tác và phối kết hợp chặt chẽ giữa các nguồn lực trong việc tổ chức bồi dưỡng NLDH cho đội ngũ GV phổ thông qua E-Learning - đó là sự kết hợp hiệu quả giữa nguồn lực con người và hạ tầng cơ sở công nghệ thông tin. Cụ thể như sau:

4.3.1. Hình thành kĩ năng tự bồi dưỡng trực tuyến cho đội ngũ GV

- Kĩ năng xây dựng kế hoạch tự bồi dưỡng.

- Kĩ năng khai thác và sử dụng thông tin trên Website bồi dưỡng trực tuyến (khai thác chương trình tự bồi dưỡng trực tuyến):

+ *Kĩ năng khai thác thông tin trên* Website: Khai thác thông tin trên Website là cách sử dụng những từ khóa, những nút, lệnh để tìm kiếm thông tin trên Web phục vụ cho mục đích học tập, nghiên cứu cụ thể.

+ *Quy trình hình thành kĩ năng khai thác thông tin trên WebSite bồi dưỡng NLDH trực tuyến*: Để thực hiện mục tiêu khai thác thông tin trên một Website học tập (chương trình tự bồi dưỡng trực tuyến) nói chung, với chương trình bồi dưỡng về NLDH nói riêng cần tiến hành theo các bước sau: Đăng nhập vào WebSite với tên miền đã được cung cấp. Sau khi đăng nhập, giao diện của Website bồi dưỡng trực tuyến sẽ xuất hiện; Tìm kiếm tài liệu liên quan đến nội dung hoặc chủ đề cần quan tâm: Xác định loại thông tin cần tìm kiếm (chương/bài cụ thể, tri thức mở rộng, tri thức thực tế, bài tập tự luận, bài tập trắc nghiệm...), xác định phạm vi tìm kiếm (giới hạn nơi có thông tin: Ở trang chủ, hay phần bài học, bài tập...), thực hiện tìm kiếm và điều chỉnh việc tìm kiếm (xác định nội dung chính xác và lựa chọn từ khoá, thay đổi các tham số tìm kiếm), xác nhận kết quả phù hợp với mục đích tìm kiếm, lưu và tải thông tin về NLDH đã được tìm kiếm; Phân loại các tài liệu để lập hồ sơ về chủ đề tìm kiếm: Phân loại hồ sơ con (tương ứng với mục đích tìm kiếm), đọc lướt và đánh dấu trọng tâm những tri thức cần tìm kiếm; Khai thác thông tin: Mô tả tổng quan từng nội dung của chủ đề về NLDH, sắp xếp đề mục theo thứ tự logic phục vụ cho việc tìm kiếm và khai thác thông tin, xây dựng kết cấu của bài tổng quan; Tổng kết quá trình khai thác thông tin: Làm rõ từng nội dung tri thức đã tích luỹ, phân tích tổng hợp thông tin để đưa ra chính kiến nhằm phục vụ cho nhiệm vụ học tập hay nhận thức cụ thể.

4.3.2. Kết hợp nguồn lực con người

Có thể kể đến ba nguồn lực con người trong tổ chức bồi dưỡng về NLDH qua E-Learning, đó là: Các chuyên gia tin học, đội ngũ chuyên gia về dạy học và GV các trường phổ thông. Để kết hợp được đồng bộ hoạt động của ba nguồn lực này trong hệ thống E-Learning, đòi hỏi mỗi nguồn lực cần phát huy tối đa vai trò của mình và có sự hỗ trợ tới các thành viên khác khi họ cần có sự giúp đỡ. Cụ thể như sau:

4.3.2.1. Các chuyên gia tin học

- Các chuyên gia tin học là những người sẽ chia sẻ, giúp đỡ các chuyên gia về dạy học và đội ngũ GV khi họ gặp những khó khăn về công nghệ (nguyên nhân do trình độ kĩ thuật công nghệ của GV trong môi trường sư phạm còn những khoảng cách nhất định so với các chuyên gia trong lĩnh vực này) để đảm bảo cho tiến trình học tập diễn ra suôn sẻ, không bị gián đoạn.

- Các chuyên gia tin học sẽ kết hợp với chuyên gia về dạy học và đội ngũ GV trong tổ chức bồi dưỡng qua E-Learning như sau: Hướng dẫn cách thiết kế Website môn học hiệu quả, phù hợp với môi trường sư phạm; Hướng dẫn cách lựa chọn và sử dụng công cụ thiết kế bài giảng tiện ích, chất lượng; Tư vấn cho GV các lựa chọn tối ưu nhất về mặt kĩ thuật, công nghệ; Giúp GV tháo gỡ những khó khăn nảy sinh trong quá trình tự học và tổ chức tự học qua E-Learning.

4.3.2.2. Các chuyên gia về dạy học

- Đội ngũ chuyên gia này là nhân tố chính trong việc cung cấp các thông tin về chuyên đề có liên quan đến NLDH trong tổ chức bồi dưỡng qua E-Learning.

- Các chuyên gia về dạy học kết hợp với các chuyên gia tin học và đội ngũ GV như sau: Liên hệ, trao đổi với các chuyên gia tin học để được sự trợ giúp về mặt kĩ thuật; Chia sẻ với các chuyên gia những ý tưởng sư phạm để tìm ra ý tưởng khả thi nhất và hay nhất; Liên hệ thường xuyên với GV ở tất cả các khâu trong quá trình tổ chức bồi dưỡng qua E-Learning.

4.3.2.3. Các GV tham gia khóa bồi dưỡng với tư cách học viên

- Thực hiện các hoạt động học tập thiết kế theo kịch bản sư phạm để tự lực, chủ động khám phá tri thức, kĩ năng dạy học.

- Thường xuyên nhận được các thông tin chỉ dẫn, giúp đỡ khi gặp khó khăn hay cùng nhau thảo luận, chia sẻ thông qua chức năng hợp tác trên mạng.

- Trong suốt quá trình bồi dưỡng và tự bồi dưỡng, GV thường xuyên liên lạc với các chuyên gia về dạy học và đồng nghiệp qua diễn đàn hay các tin nhắn Online/ Offline trên mạng để kịp thời được chia sẻ, giúp đỡ khi cần thiết.

5. Kết luận

Với những ưu thế của E- Learning so với các hình thức đào tạo truyền thống, chúng ta nhận thấy, E-Learning như một người thầy "vô hình" hướng dẫn mỗi học viên, chia sẻ và giúp đỡ họ trong quá trình học tập, bồi dưỡng. Thông qua E-Learning, người học chỉ cần ngồi trước máy tính tự thao tác học tập, thực hành và làm bài tập theo ý muốn. Các chức năng như tổ chức biểu diễn tri thức, sau đó thể hiện tri thức đó trên máy tính và việc tổ chức quản lí học tập đều do người học tự điều chỉnh và thao tác. Với các chức năng ưu việt, E-Learning càng ngày càng được biết đến và được sử dụng như một công cụ trợ giảng đắc lực nhất. Tổ chức bồi dưỡng NLDH qua E-Learning sẽ khắc phục được những hạn chế của hình thức bồi dưỡng truyền thống, góp phần tạo ra môi trường tự nghiên cứu, tự bồi dưỡng thường xuyên cho đội ngũ GV phổ thông trong các nhà trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Nguyễn Việt Hà - Lê Quang Hiếu, (2003), *Mô hình kiến trúc Website môn học,* (Đề tài khoa học, mã số QC.03.03), Đại học Quốc gia Hà Nội.

[2]. Nguyễn Vũ Quốc Hưng, (2002), *Sự phát triển của các phần mềm dạy học, các công nghệ mới và ứng dụng công nghệ thông tin trong giáo dục*, Báo cáo tại Hội thảo Khoa học Đại học Sư phạm Hà Nội.

[3]. Đặng Thành Hưng, (2002), *Dạy học hiện đại lí luận biện pháp kĩ thuật*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.

[4]. Đặng Thành Hưng (tổng thuật), (2001), *Các lí thuyết và mô hình giáo dục hướng vào người học ở phương Tây,* Viện Khoa học Giáo dục - Trung tâm Thông tin Khoa học Giáo dục.

SUMMARY

Teaching competence is the basic competence, one of factors that have the most important role for ensuring and improving the quality of education and training in schools. Fostering this competence has been concerned and carried out regularly by Vietnam government; however, its achievement was not high. With the development of science and technology, fostering teachers was implemented through E-learning will help us to overcome the limitations of traditional forms of training, contributing to environment research, training themselves regularly for teachers in schools.

Keywords: *Teaching competence; general teachers; E-learning.*